אוצר מדרשים — מדרש קרי ולא כתיב

מדרש קרי ולא כתיב

[בית המדרש ח״ה 27]

א׳) וְלֹא אָבוּ [בְּנֵי] בִּנְיָמִן (שופטים כ׳ י״ג), חיסר הכתוב "בני" כי עשו תבל ונבלה וזמה בישראל, וראוי להם לגרוע ייחוסן מבנימין הצדיק ולהרחיקם מתולדתו ומכללו, ולא כנם "בני בנימן" כי לא אבו לשמוע בקול אחיהם, ובשאר מקומות שקראם בני בנימן נתן להם תקוה ודרך תשובה אם יחזרו ממעשיהם הרעים ויעשו תשובה יקראו על שם אחיהם בני בנימן.

ב׳) בְּלֶכְתּוֹ לְהָשִׁיב יָדוֹ בְּנָהָר [פְּרָת] (ש״ב ח׳ ג׳). כתיב בספר שמואל עילתו, שהזכירו הכתוב בשני מקומות בשמואל ובדברי הימים (דהי״א י״ח ג׳), ואמרו הכתוב בשני זמנים ובשני עתים (מעשים), פעם ראשונה אמר להשיב ידו בנהר, ופעם שנית אמר להציב ידו בנהר פרת, ולא עסק הכתוב פעם ראשונה להודיע שהוא נהר פרת או נחל מצרים כתבו חוצה לו פרת קרי.

ג׳) כאשר ישאל בדבר (ש״ב ט״ז כ״ג) חיסרו הכתוב ״איש״ בפנים, כי בן אדם מחוסר מאלהים, וכן הוא אומר ותחסרהו מעט מאלהים (תהלים ח׳ ו׳) ולא דברו יקום כדבר אלהים, לכך חיסרו הכתוב מבפנים "איש" ותלה לו הכתוב מבחוץ, אם זיכה מעשיו ועשה לשם שמים – תהיה עצתו כדבר אלהים.

ד׳) כִּי עַל (כֵּן) בֶּן הַמֶּלֶךְ מֵת (ש״ב י״ח כ׳) חיסרו ״כֵּן״, לפי רוע מעשיו כי בקש להמית אביו וכפר בעיקר ובא בזדון אל פילגשי אביו, ואמר יואב כי על כן בן המלך מת, תלה לו ״כן״ מבחוץ כי באמת הומת בן המלך, וכן הוא אומר כן בנות צלפחד דוברות (במדבר כ״ז:ז׳), כדבריכם כן הוא (בראשית מ״ד).

ה׳) וְאַדְרַמֶּלֶךְ וְשַׂרְאֶצֶר [בָּנָיו] הִכָּהוּ בַחֶרֶב (מ״ב י״ט ל״ז) נכתב מבפנים, "בָּנָיו" נקרא מבחוץ, ואדרמלך ושראצר הכוהו לא נודע מי הכוהו, אם בניו או אחרים, ותלה לו מבחוץ "בניו" להודיע לכל באי העולם נקמת אלהים בו ולקיים עליו הנני מקים עליך רעה מביתך (ש״ב י״ב י״א).

ו׳) קנאת ה׳ (מ״ב י״ט ל״א) כתיב, הוסיף "צבאות" ותלה לו מבחוץ, כי נקמה גדולה יעשה ה׳ בו ראשונה, ואח״כ על ידי צבאות מלאכיו. וכן הוא אומר וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה׳ וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר מֵאָה שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אָלֶף (מ״ב י״ט ל״ה), לכך תלהו מבחוץ להודיע לשתי נקמות שנקם בו אלהים.

ז׳) הִנֵּה יָמִים (בָּאִים) נְאֻם ה׳ (ירמיה ל״א ל״ז), כתיב עילתו כי הנה ימים נאם ה׳, דבר סתום הוא והיה לנו לומר כי זאת הבשורה לעתים רחוקות ולימים רבים, כאשר נקרא "באים" מבחוץ קירב הקץ וקירב הבשורה בקריאת "באים" בצווי הנביא. הרחמן ימהר הקץ.

ח׳) אַל יְהִי [לָהּ] פְּלֵטָה (ירמיה נ׳ כ״ט), כתיב בפנים עילתו כי בבל הוא כסא המלוכה ובית המלכות, וכן הוא אומר הֲלָא דָא הִיא בָּבֶל רַבְּתָא דִּי אֲנָה בְנֵיתַהּ לְבֵית מַלְכוּ (דניאל ט׳ כ״ז), ובה

שקעה מלכות ישראל ובטלה מלכותן, ובישר ירמיה לשארית ישראל בנקמת אלהים אשר ינקום ממנה בעוה"ז ולעתיד לבא, וכתב אל יהי פליטה בעוה"ז, ולהוסיף מבחוץ אל יהי "לָהּ" לעתיד לבא.

ט') כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמְרִי [אֵלַי] אֶעֱשֶׂה (רות ג' ה') כתיב, יצא מזה כי צותה נעמי את רות שתי פעמים, ראשונה אמרה רות כל אשר תאמרי אעשה, ובצוויה השניה אמרה כל אשר תאמרי "אלי" אעשה, לכך הוא תלוי מבחוץ.

י') כִּי אָמַר [אֵלַי] אַל תָּבוֹאִי רֵיקָם אֶל חֲמוֹתֵךְ (שם ג' י"ז) כתיב, מלמד כי רות הגידה לנעמי חמותה הדבר שתי פעמים, בראשונה לא אמרה "אלי" ובשניה אמרה "אלי", לכך נתלה מבחוץ.